

1. Утворення Держави Ізраїль

Ідея утворення єврейської держави зародилася наприкінці XIX ст. в голові австрійського журналіста Т. Герцля.

У 1897 р. сіоністський конгрес у Базелі (Швейцарія) ухвалив рішення про утворення держави євреїв на території Палестини. Однак шлях до втілення цього рішення розтягнувся на півстоліття.

Лише після закінчення Другої світової війни питання про утворення єврейської держави було поставлене перед світовим товариством. У 1946 р. це питання було винесено на обговорення ООН. **США і СРСР підтримали ідею утворення держави Ізраїль.** Радянський Союз розраховував створити свій форпост на Сході, щоби в такий спосіб сприяти розпадові Британської імперії.

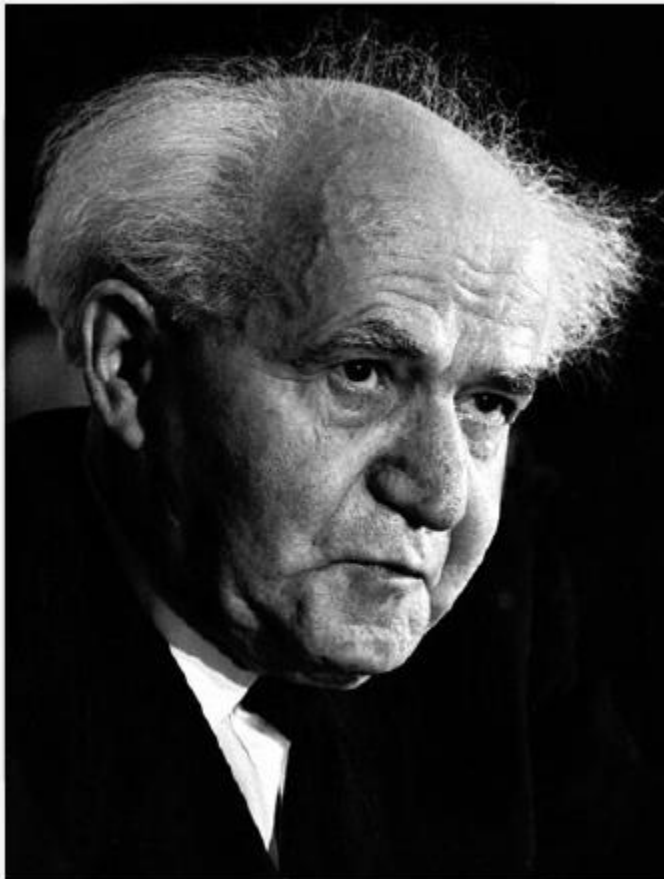

29 листопада 1947 р. ООН схвалила резолюцію про утворення на території Палестини двох держав: єврейської (56% території) та арабської (43%). Місто Єрусалим оголошувалося міжнародною зоною. Велика Британія зобов'язувалася вивести свої війська з територій Палестини.

Проти створення єврейської держави категорично виступили араби, що посилювало міжнародну боротьбу.

З квітня 1948 р. єврейські збройні загони вирізали арабське селище Дейр-Ясін (254 особи), араби також не поступалися в жорстокості. У таких складних умовах Велика Британія вирішила достроково вивести свої війська — до 14 травня 1948 р. Того ж дня було проголошено Державу Ізраїль. Першим її прем'єр-міністром став **Д. Бен-Гуріон**.

Палестинці ж не зуміли створити своєї держави через відсутність політичних структур.

2. Виникнення й загострення близькосхідної проблеми

Сусідні арабські країни не визнали Ізраїлю та відразу оголосили йому війну. 15 травня 1948 р. їхні об'єднані сили (10 тис. єгиптян, 4 тис. йорданців, 4,5 тис. сирійців, 3 тис. іракців і 2 тис. ліванців) розпочали наступ. Але сили оборони Ізраїлю зупинили агресора і завдали удару у відповідь.

У першій арабсько-ізраїльській війні СРСР підтримував ізраїльтян (араби розцінювались як агенти англійського імперіалізму). У квітні—червні 1949 р. між сторонами було підписано договір про перемир'я.

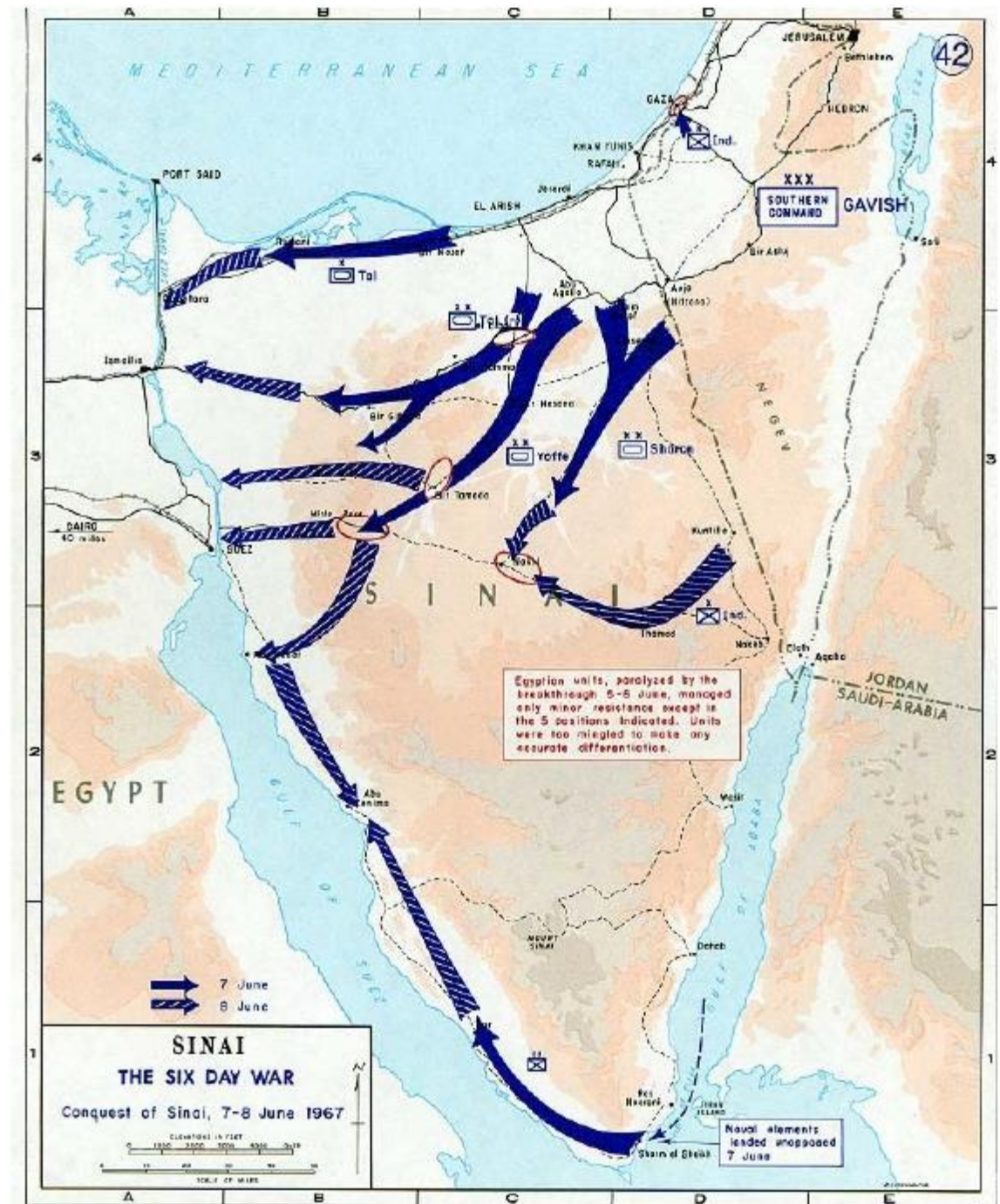
Палестинську державу знову не було створено. Територію, відведену для неї за рішенням ООН, захопили Ізраїль (6,7 тис. кв. км), Єгипет (сектор Газа), Йорданія (Західний берег р. Йордан). Ця війна зав'язала в тугий вузол близькосхідну проблему, яка непокоїть людство усі повоєнні роки.

Ізраїль та арабські країни воювали між собою п'ять разів. Уперше — в 1948—1949 рр., вдруге — 1956 р. коли Ізраїль узяв участь в англо-французькій інтервенції проти Єгипту, спричиненій націоналізацією Суецького каналу.

Світова громадськість виступила проти цієї воєнної акції, і агресори змушені були вивести свої війська.

Третя ("шестиденна війна") була розв'язана Ізраїлем проти Єгипту, Сирії та Йорданії у 1967 р. Багато дослідників вважають, що то була превентивна війна (Ізраїль завдав попереджального удару, позаяк уряди Єгипту та Йорданії готові були "скинути Ізраїль у море"). У тій війні Ізраїль захопив Синайський півострів, Західний берег р. Йордан, сектор Газа, східну частину Єрусалима та Голанські висоти, що належать Сирії.

Територія, захоплена Ізраїлем, втричі перевищувала його власну. Незважаючи на перемогу у війні, навколишня ситуація для Ізраїлю погіршилася. Сусідні арабські держави

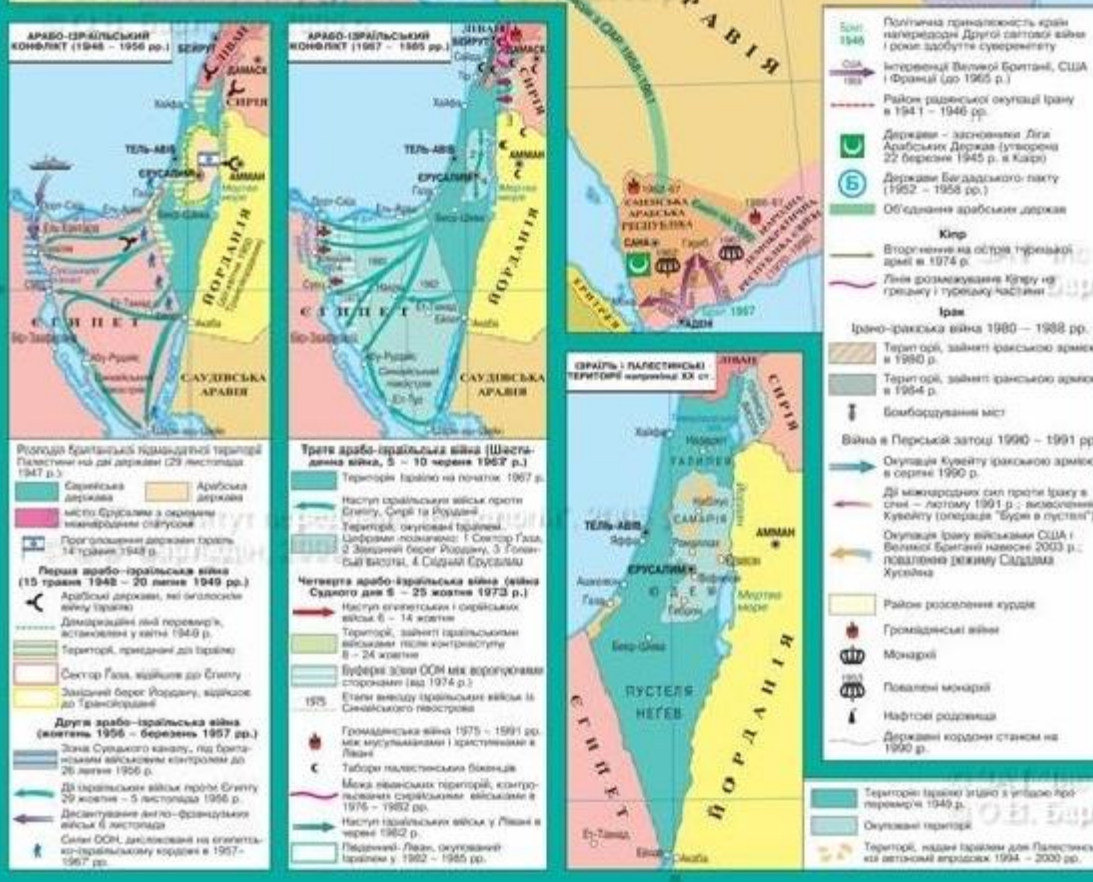
КРАЇНИ БЛИЗЬКОГО І СЕРЕДЬНОГО СХОДУ

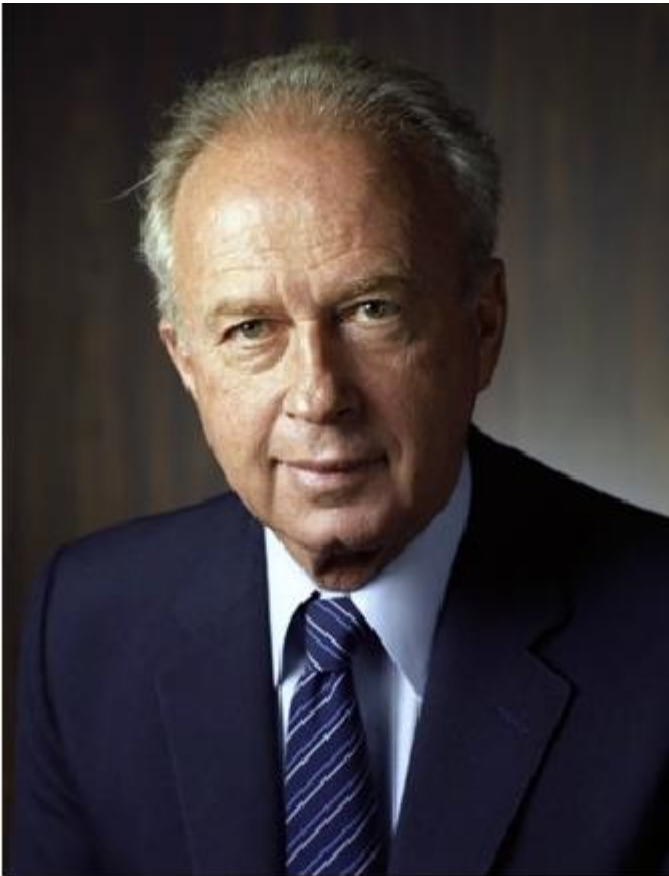
заявили, що не визнають його права на існування.

Вчетверте арабсько-ізраїльська війна розгорілася 1973 р., коли Єгипет і Сирія намагалися відвоювати свої території, але безрезультатно. П'ята воєнна сутичка сталася 1982 р. між Ізраїлем і Ліваном, куди перебралися військові формування палестинців; вона започаткувала багаторічну громадянську війну в цій арабській країні.

Слід зазначити, що серцевиною всіх цих кривавих конфліктів є палестинська проблема. У 1964 р. було створено Організацію визволення Палестини (ОВП), головою якої з 1969 р. став Ясір Арафат. Палестинці ставлять питання про створення своєї держави. З 1988 р. мова йде про Західний берег р. Йордан та інші палестинські землі, окуповані Ізраїлем 1967 р.

Останнім часом зусилля провідних країн світу, а надто США, сприяли початкові врегулювання близькосхідної кризи, що привело до підписання ізраїльсько-палестинської домовленості про надання обмеженої автономії секторові Газа та району Єрихона у складі Ізраїлю (1993 р.).

Процес близькосхідного врегулювання набув подальшого розвитку в жовтні 1994 р., після того як мирний договір між Ізраїлем та Йорданією підписали прем'єр-міністр Ізраїлю І. Рабин і король Йорданії Б. Хусейн.

Згідно з договором автономія палестинців поширювалася на райони Західного берега р. Йордан. У вересні 1995 р. було підписано вже ізраїльсько-палестинський договір про автономію Західного берега р. Йордан. Після цього знаменного кроку у жовтні 1995 р. терорист убив ізраїльського прем'єр-міністра І. Рабіна, який разом з Я. Арафатом став лауреатом Нобелівської премії миру.

У травні 1996 р. прем'єр-міністром Ізраїлю було обрано лідера партії "Лікуд" **Б. Нетаньяху**, який зайняв жорсткішу позицію щодо палестинців. Зокрема, він заявив про початок будівництва єврейських кварталів у Східному Єрусалимі. З наведених причин мирний процес на Близькому Сході розвитку не набув. Сирія відмовилася від переговорів з Ізраїлем, хоча останній пропонував їй повернути Голанські висоти. Не було також вирішено питання про повернення до Палестини 3,5 млн біженців.

Наступний прем'єр-міністр Ізраїлю **Егуд Барак**, обраний на цю посаду 1999 р., запропонував сенсаційні поступки палестинцям, щоби підписати з ними широкомасштабний договір про мир. Улітку 2000 р. арабо-ізраїльські переговори відбувалися за активного сприяння американського президента В. Клінтона. Однак домовленості досягнуто не було. Каменем спотикання стало питання про Єрусалим, що його і Ізраїль, і палестинці вважають своєю столицею. Експерти кваліфікують затятість і непоступливість Я. Ара-фата на цих переговорах як тяжку стратегічну помилку.

У жовтні 2000 р. арабсько-палестинські відносини різко загострилися, в містах спалахнули збройні сутички. В цих умовах Є. Барак був звинувачений у невмінні захистити національні інтереси і пішов у відставку. На дострокових виборах переміг лідер правих сил **Аріель Шарон**, який сформував коаліційний уряд, що не збирається йти на поступки палестинцям. Ті, з свого боку, взимку 2001-2002 рр. провели серію терактів, що призвели до загибелі десятків мирних жителів.

Отже, кінця протистоянню арабів та євреїв поки що не видно.

Туреччина

Вже в перші повоєнні роки Туреччина почала зміцнювати своє співробітництво із Сполученими Штатами Америки. За угодою зі США від 1948 р. Туреччина почала отримувати" істотну допомогу в рамках плану Маршалла.

Навзамін вона надала США Право створювати на своїй території військові бази. У 1952 р.

Туреччина вступила до НАТО, а 1955 р. підписала

Багдадський пакт (згодом — Організація центрального договору, СЕНТО). **У повоєнній історії країни важливу роль відігравали військовики. Вони неодноразово здійснювали державні перевороти і захоплювали владу.** Перший такий переворот стався у травні 1960 р. коли генерал Дж. Гюрсель разом зі своїми прибічниками захопив владу у країні та проголосив гасло повернення до принципів Ататюрка. Вся влада перейшла до рук Комітету національної єдності (голова Дж. Гюрсель). У 1961 р. було затверджено нову конституцію країни, яка, хоч і обмежено, але декларувала демократичні свободи.

У березні 1971 р. вище командування армії, невдоволене нездатністю уряду подолати анархічну діяльність молодіжних ультралівих та ультраправих організацій, різних релігійних сект, вчинило **черговий заколот**, посіло чолові позиції в управлінні державою, але врегулювати ситуацію не змогло.

Наприкінці 70-х рр. політичне становище у країні ще більше ускладнилося. Криза політична, що спричинювала часту зміну урядів, доповнювалась економічною. Спостерігався розгул релігійного фанатизму. В умовах кризи, що наростала, у вересні 1980 р. владу в свої руки знову взяла армія. Голова Ради національної безпеки (РНБ) генерал Еврен запровадив воєнний стан, розпустив парламент, діяльність політичних партій було заборонено. Економіка країни в той період перебувала в занепаді.

Визначальними для долі країни стали економічні реформи, розроблені заступником прем'єр-міністра країни {з 1980 р.) **Тургут Озалом.** Насамперед

радикальним чином було змінено роль фінансово-кредитної системи, поставлено завдання домогтися зростання виробництва і загальмувати інфляцію.

13 грудня 1983 р. Тургут Озал сформував перший після перевороту 1980 р. цивільний уряд, до якого увійшли шість інженерів і п'ять економістів.

Програма уряду передбачала повернення до громадянського демократичного режиму, боротьбу проти тероризму, економічні реформи. У зовнішній політиці ставилося завдання підтримувати дружні взаємини із Західною Європою та США, зберігаючи членство в НАТО.

Удосконалення фінансово-кредитного механізму дало можливість перейти до другого етапу реформ. Було переглянуто попередній закон "Про іноземні інвестиції". Закордонні інвестори дістали право набувати у власність нерухомість, створювати змішані компанії у різних галузях економіки. **Швидко зростали приватні внески у турецьку економіку.**

У 1985 р. в Туреччині було відкрито вільні економічні зони — спершу в містах Анталія та Мерсін, а потім на західному узбережжі Анатолії та в Чорноморському регіоні. Держава почала підтримувати тільки ті підприємства, які виробляли продукцію на експорт. При цьому перевагу віддавали приватному секторові.

У 80-ті рр. Туреччина зробила потужний ривок у своєму економічному й соціальному розвитку. Саме в ті роки вона з аграрно-індустріальної країни перетворилася на індустріально-аграрну.

Введення в дію понад двох десятків гідроелектростанцій дало можливість Туреччині, що отримувала раніше електроенергію з-за кордону, розпочати продаж її Болгарії та Румунії. Було також споруджено сучасну мережу телекомунікацій. Іноземні інвестори до початку 90-х рр. вкладали в турецьку економіку до 800—900 млн доларів щорічно. ВВП у 1989—1991 рр. збільшувався щороку на 8%.

Уряд **Тансу Чиллер**, яка продовжила курс реформ у 90-ті рр., наразився на опір з боку ісламських фундаменталістів — Партії благоденства (ПБ) на чолі з

Н. Ербаканом, яка виступала проти орієнтації Туреччини на західні країни.

На виборах у грудні 1995 р. перемогу здобула Партія благоденства, **Н. Ербакан сформував перший за 73 роки ісламський уряд**. Інші партії не підтримали Ісламістів. Постала загроза нового політичного конфлікту. Навесні 1996 р. було сформовано коаліційний уряд, до якого, крім ПБ, увійшли Партія вірного шляху (лідер Тансу Чиллер) і Партія вітчизни (лідер Масут Йилмаз). Посаду прем'єра лідери партій коаліції обіймали по чергово. Визначні досягнення Туреччини в економічному розвитку у 80—90-х рр. іще раз довели всьому світові, що економічне процвітання можливе лише на базі політичної стабільності, демократії та ринкових відносин.

Відносини між Україною й Туреччиною динамічно розвиваються на основі Угоди про дружбу і співробітництво від 4 травня 1992 р. Створена і активно ДІЄ Українсько-турецька економічна комісія. Товарообіг між країнами становить до 500 млн доларів на рік Великі можливості розкриваються для розвитку співробітництва у сфері культури, науки, технологій, туризму, інформації та спорту.

Перевірте себе

1. За яких умов було проголошено Державу Ізраїль?
2. Перерахуйте арабсько-ізраїльські війни, назвіть їхні наслідки.
3. Яких домовленостей було досягнуто між Ізраїлем і палестинцями у 90-ті рр.?
4. Яку роль у повоєнній історії Туреччини відігравала армія?
5. Хто став "архітектором" турецьких реформ?